

Avrupa Para Birliği: Maliyetlere Yönelik Teorik Yaklaşım ve Değerlendirme

Dilek ÖZBEK*

There are several differences between countries which cause difficulties in forming a monetary union. The costs derive from the fact that the joining nation would not be able to change the price of its currency or to determine the quantity of national money in circulation in order to correct these differences.

Theory of "Optimum Currency Areas" has concentrated on the cost side of the cost-benefit analysis. In practice the options for the future consists in moving towards a full monetary union. A common currency would be required to be managed by a common central bank. In such case nobody can suggest that, then there would be no problems. However mainly the inflationary discipline is thought to be the most important determinant in solving such problems.

Giriş

Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği, üye ülkeler arasında mal, hizmet, işgücü ve sermayenin serbest dolaşımının yanında, ulusal paralar arasında kesin olarak belirlenmiş sabit kurlar ve nihayet "tek para" olgusuna yönelik bütünleşme sürecini ortaya çıkarmaktadır.

Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliğine yönelik düzenlenen doruk toplantıları uyarınca yapılan anlaşmalar, varılan kararlar ve bu kararlar doğrultusunda bazen ileri bazen de geri atılan adımlar, en başta üyeler gelmek üzere, Birliğe aday olabilecek ülkelerin ve diğerlerinin önemli ölçüde ilgisini konu üzerinde toplamaktadır. Çünkü bu ilişkilerin, Birlik içi ve Birlik dışı etkileri farklı olduğu gibi Birlik içinde de üyelere göre farklılıklar doğurması ve Birlik dışındaki ülkelere, konunun alanıyla ilişkili olarak ayrı ayrı yansımaları söz konusudur. Dolayısıyla birlik düşüncesine çok çeşitli yönlerden yaklaşmak ve yorum yapmak mümkündür.

Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliğine yönelik geniş bakış açısı yelpazesinde konuyla ilişkili yaklaşımımız; Birlik üyeleri çerçevesinde sınırlanmakta ve tam parasal birlik varsayımında, parasal birliğe katılmanın maliyetlerini "optimum para

* Doç. Dr. Dilek Özbeğ G.Ü. İ.İ.B.F. İktisat Bölümünde Öğretim Üyesidir

AVRUPA PARA BİRLİĞİ

alanı" teorilerinden yararlanarak değerlendirmeye dayanmaktadır. Çalışmada öncelikle parasal birlik kavramlarına yer verilmektedir. Daha sonra tam parasal birlik varsayımında, birlik maliyetlerinin teorik bakış altında açıklanmasına ağırlık verilmektedir. Bu bulgular doğrultusunda, Maastricht Anlaşması'nın parasal birliğe geçiş ölçütleri dikkate alınmakta ve tam parasal birlik koşulunda üyelerin karşılaştıkları sorunlar ile birliğe katılmak uğruna katlanmak zorunda kalabilecekleri bedellerin değerlendirilmesine önem verilmektedir.

1.Parasal Birlik Tanım ve Kapsamı

Parasal birlik, birliğe katılan üyeler arasında dış işlemlere yönelik ödemelerin hiçbir kısıt altında olmadan serbestçe yapıldığı ve döviz kurlarının sürekli aynı istikrarı koruyacak biçimde sabit tutulduğu ileri düzeydeki bir ekonomik bütünleşmedir. Bu bütünleşme çerçevesinde ortak makro hedeflere ulaşılmasına yönelik olarak, üyelerin ekonomik ve mali politikalarının büyük ölçüde uyumlaştırılması söz konusudur (Visser, 1995: 127).

Temelde parasal birliğin sağlanması için gerekli üç önemli koşul bulunmaktadır:

- Birliğe katılan ülkelerin ulusal paraları arasında tam konvertibilitenin sağlanması

- Üyeler arasındaki sermaye hareketlerinin tam anlamıyla serbestlik kazanması

- Üyelerin ulusal paraları arasındaki dalgalanma marjının giderek daraltılması ve döviz kurlarının bir daha geriye dönüşü olmayacak biçimde sabit tutulması.

Teorik açıdan ve uygulamaya yönelik kapsam ile sonuçları bakımından iki tür para birliğinden söz etmek mümkündür: Tamamlanmamış parasal birlik (incomplete monetary union) ve tamamlanmış parasal birlik (complete monetary union).

Tamamlanmamış para birliği: Üyeler arasında imzalanan çok yanlı anlaşma uyarınca, dış ödemelere yönelik kuralların belirlendiği ve bu kuralların belirlediği sınırlar ötesinde yurt içi para arzı ve döviz kuru politikasında ulusal bağımsızlığın bulunduğu uygulamadır (De Grauwe, 1994: 95). 1979 yılında kurulan Avrupa Para Sistemi (EMS), tamamlanmamış parasal birliğe örnek olarak gösterilebilecek nitelikteki bir uygulamadır. Sistem, temel itibarıyla Bretton Woods Para Sistemi gibi ayarlanabilir sabit kur esasına dayanmaktadır. Döviz kurlarıyla ilişkili parite değişkenliği, \pm yüzde 2.25 oranıyla sınırlıdır. Belçika, Danimarka, Fransa, Almanya, İrlanda ve Hollanda döviz kurlarında toplam yüzde 4.50 oranındaki sınırlı dalgalanmadan yana seçim yaparlarken, İtalya 1990'a kadar \pm yüzde 6 oranındaki parite esnekliğinden yararlanmış ve daha sonra diğerlerinin benimsemiş olduğu uygulamaya katılmıştır. Sisteme daha sonra katılan İspanya (1989), İngiltere (1990) ve Portekiz (1992), yüzde \pm 6 oranındaki daha geniş dalgalanma marjı çerçevesinde paralarını sisteme katmışlardır. Yunan Drahmisi hiçbir zaman döviz kuru sistemine dahil olmamıştır.

DİLEK ÖZBEK

Tamamlanmış Para Birliği: Birliğe katılan üyelerin döviz kurlarının bir daha geriye dönülemeyecek biçimde sabitleştirilmesi sonucunda ortaya çıkar. Farklı para birimlerinin kullanıldığı ülkelerin, tek bir ortak para kabul etmeleri halinde tam bir parasal birleşme sağlanmış olur. Ortak merkez bankası kurulur; dolayısıyla bu koşulda üyeler, ulusal para politikasına ilişkin bağımsızlıklarını kaybederler. Öte yandan sabit döviz kuru işleyişinde, üyelerin kur değişmelerine (devalüasyon/revalüasyon) başvurma olanağı da ortadan kalkar. Bu ileri aşamadaki bütünleşme, "ortak para birliği" adını taşır (Visser, 1995: 127).

1992 Eylül ve 1993 Ağustos aylarında yaşanan spekülasyonlar ve ortaya çıkan para krizi sonucunda Avrupa Para Sistemi'nde çözümler ağırlık kazanmıştır. İtalya ve İngiltere, 1992 krizi sırasında döviz kuru işleyişinden ayrılmıştır. 1 Ağustos 1993 tarihinde alınan kararlar doğrultusunda, Avrupa döviz kuru mekanizmasının (ERM) spekülasyonlardan korunması amacıyla, yüzde ± 2.25 oranındaki parite dalgalanma marjı, geçici bir süre için \pm yüzde 15'e çıkarılmıştır. Bu koşullar altında 1979'dan bu yana geliştirilen Avrupa Para Sistemi'nin ileriye dönük kaderi konusunda iki olasılıkla karşılaşılmıştır: İlk olasılık, döviz kurlarındaki dalgalanma marjının, 1993 Ağustos'unda kararlaştırıldığı gibi geniş bir esneklikte yapılandırılması veya parite farklılığının geçmiş dönemlerde olduğu gibi daraltılmasıdır. İkinci olasılık ise, bambaşka bir imaja dayanmaktadır. Burada çok cesur adımlar atılmasını gerektirse de, Avrupa'da tam bir parasal birleşmeye yol açacak ortak para birliğinin gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

2. Ortak Para Birliği Maliyetlerine Yönelik Teoriler

Ortak para birliğine katılmak, üyelere bazı üstünlükler sağlama ötesinde bazı maliyetler yükler. Özellikle ortak bir paranın benimsenmesine dayanan bir parasal entegrasyonda en büyük sorun; ulusal para otoritelerinin karar verme güç ve yetkilerinin ulus üstü bir otoriteye devredilmesinden kaynaklanır. Çünkü verilen bu karar, hükümetlerin ekonomik politikaları içinde en önemli yere sahip olan para politikası ile döviz kuru politikası araçlarından bütünüyle ödün verilmesini gerektirir. Oysa ülkeler arasında ekonomik açıdan, bir yandan koşullar diğer yandan da makro ekonomik hedefler yönünden çeşitli farklılıklar bulunmaktadır.

Parasal birlik maliyetleri, Optimum Para Sahası Teorisi kapsamında, 1960'lı yıllarda öncelikle Mundell (1961), Mckinnon (1963) ve Kenen (1969) tarafından incelenmiştir. Daha sonra bu konuda yeni teoriler geliştirilmiştir. Bunların bir bölümü birlik maliyetlerini, diğer bir bölümü ise parasal birlikten sağlanacak kazançları ele almaktadır. Bunların ötesi, birlikten sağlanacak kazançlar ile birliğe katılma maliyetlerinin bir arada ele alındığı, bu kapsamda karşılaştırma yapılmasına olanak veren teorilerden oluşmaktadır (Polak, 1994: 189-204).

AVRUPA PARA BİRLİĞİ

2.1. Talepte kaymalar

Optimum para sahasına yönelik bakış açısıyla Mundell (1961), birlik üyelerinin zevk ve tercihlerinde meydana gelen bir değişme nedeniyle talebin, A ülkesi mallarından B ülkesine kayması durumunda, her iki ülkede de iç ve dış denge sorunlarının yaşanacağını ileri sürmektedir (De Grauwe, 1994: 6-13).

Mundell'in açıklamaları bazı varsayımlara dayanmaktadır: ilk olarak, ülkeler arasındaki işgücü mobilitesi düşüktür. İkinci olarak ücretler, özellikle çalışanların sahip olduğu sosyal güvenlik hakları nedeniyle rijit niteliktedir; başka bir deyişle geriye dönük esnek bir yapıya sahip değildir. Bu nedenle ekonomik koşulların gerektirdiği durumlarda, ücretlerin düşürülmesi kolay değildir.

A ve B ülkelerinin bulunduğu tabloda, talebin B ülkesi mallarına kayması durumunda; A ülkesinde dış ödeme dengesi açık, B ülkesinde dış ödeme dengesi fazla verir. Bu koşulda; talep yetersizliğine rağmen, A ülkesi mal fiyatlarında önemli bir düşme beklenmemesi gerekir. Çünkü ücretler, geriye dönük olarak esnek nitelikte değildir. Tamamlanmış parasal birlikte, üyeler arasındaki para politikalarının uyumlaştırılması zorunluluğu, A ülkesinde başlayan ekonomik durgunluk ve yaygınlaşan işsizliğe çözüm arayışında genişletici para politikasından yararlanmayı olanaksız hale getirir. Öte yandan A ülkesinin nisbi fiyat farklılığından yararlanmak üzere devalüasyon yapması da mümkün değildir. Çünkü birlik dahilinde döviz kurları sabitleştirilmiştir. Öte yandan B ülkesinde sorunlar, tam tersine bir gelişme içinde kendisini göstermektedir. Enflasyonist baskılar tam istihdama yaklaştıkça artmaktadır. Sıkı para ile mali politikalardan yararlanmak güçtür. Aynı şekilde parite değişikliği ile B ulusal parasının dış değerini yükseltmek mümkün değildir. Bu açıklamalardan şu sonuca ulaşılabilir: Parasal birliğin başarısı, ülkeler arasındaki işgücü mobilitesinin yüksek ve ücretlerin yeterince esnek olmasına bağlıdır (De Grauwe, 1994: 8-9).

2.2. Talepte Kaymalar ve Asimetrik Şoklar

Krugman (1991), aynı konuya Avrupa Ekonomik Birliği bakışı altında yaklaşmaktadır. Avrupa ülkeleri arasındaki ticaret, genelde "intra-trade" olma özelliğindedir. Bu durumda, ölçek ekonomileri koşulundan yararlanılmakta ve eksik rekabet altında üretilen mallar, değişime konu oluşturmaktadır. Dolayısıyla *dış ticarete konu olan mallar, temelde aynı kategoride yer alan ürünlerden oluşmaktadır. O halde talepteki kaymaların, bir ya da birkaç ülkenin ürettiği belirli bir mal veya mal grubuna yönelik olması yerine, bütün ülkeler tarafından üretilen bir malın ilişkisinin bulunduğu endüstriyle bağlantılı olması ihtimali çok daha kuvvetlidir* (De Grauwe, 1994: 30). Örneğin otomobil talebindeki bir azalma, sadece bir ülkeyi değil, hepsinin aynı malı üretmesi nedeniyle, bütün birlik üyelerini etkileyecektir. Özellikle üyeler arasındaki ticareti sınırlandıran

uygulamaların son bulması sonucunda oluşan tek pazarda, talep kaymalarının etkileri, bütün ülkelerde çok daha kolay bir biçimde hissedilecektir.

Konuya açıklık kazandırmaya yönelik bir örnekten yararlanılırsa: A.B.D, dünya otomobil üretiminde başta gelen ülkeler içinde yer almaktadır. Ancak otomobil üretiminin ülke içindeki dağılımı incelendiğinde; Tablo-1'den de görülebileceği gibi, bölgeler arasında farklılık bulunduğu dikkati çekmektedir. A.B.D'nde toplam üretimin yüzde 66,3'ü orta batıda, yüzde 25,4'ü ise güney eyaletlerde gerçekleştirilmektedir.

Tablo-1: 1991 yılında otomobil üretiminin dağılımı (%)

	A.B.D.		AB
Orta batı	66,3	Almanya	38,5
Güney	25,4	Fransa	31,1
Bat	5,1	İtalya	17,6
Kuzeydoğu	3,32	İngiltere	12,9

Kaynak: De Grauwe, 1994: 31

Batı ve kuzeydoğunun üretime katkısı düşüktür. Bu örnekle ilişkili olarak Krugman, AB'ne yönelik bir değerlendirme yapmaktadır. Tablo-1'den de izlenebileceği gibi; otomobil üretiminin AB'deki dağılımı, A.B.D'de olduğu gibi bölgelere (ülkelere) göre farklılık göstermektedir. Almanya'nın ardından Fransa'nın, bu üretim faaliyetinde daha fazla yoğunlaşmış olduğu dikkat çekmektedir. Kuşkusuz Amerikan otomobil üretimindeki bölge bazındaki yoğunlaşmanın daha ileri düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, A.B.D'de eyaletler arasındaki ticari engellerin, AB'ne göre çok daha az olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda AB ile ilişkili olarak entegrasyon derecesi arttıkça, üretim faaliyetleriyle ilişkili bölgesel yoğunlaşma farklılıklarının daha da açık bir biçimde artacağını söylemek mümkündür (De Grauwe, 1994: 30-31).

Krugman (1991) konuya yönelik bakış açısını ortaya koyarken birçok sanayi sektöründe aynı gelişmenin yaşandığını düşünmektedir. Bu koşullar altında, Birleşmiş Avrupa ülkeleri arasında ileri düzeyde gelişen ticaret, ülkeler arasında yaşanan ve belirli sektörlerle yönelik talep daralmasından kaynaklanan asimetrik şokların, belirli ülke veya ülkelerde daha olumsuz, asimetrik etkiler biçiminde algılanmasına yol açabilecektir (De Grauwe, 1994: 31).

Krugman'ın yukarıda ifade edilen bakış açısı, Mundell'in talep kaymalarına yönelik açıklamalarına her ne kadar gölge düşürme eğilimindeyse de, gerçekte

AVRUPA PARA BİRLİĞİ

ölçek ekonomileri hipotezine dayalı olarak bir yandan statik ve diğer yandan da dinamik etkiler açısından, tersine Mundell'i destekleyici rol oynamaktadır (Crockett, 1991: 80-85).

2.3. Farklı Enflasyon ve İşsizlik Oranları Tercihi

Ülkelerin makro ekonomik hedeflere yönelik tercihleri, genellikle birbirinden farklıdır. Bazı ülkeler yükselen enflasyon oranlarına daha kayıtsız kalabilirken, diğerleri artan işsizlik oranlarını geri plana itip, enflasyonla mücadeleye öncelik verebilirler. Bu farklılıkların önemi, Corden (1972), Giersch (1973) ve De Grauwe (1975) tarafından incelenmiş ve hepsinin birleştiği bakış açısı, yüksek enflasyon seviyesine sahip olan ülkelerin en azından birliğe geçiş dönemi sürecinde daha yüksek işsizlik oranına katlanmak zorunda kalacakları biçiminde açıklanmıştır (Visser, 1995: 137). Bu açıklamanın dayandığı en önemli neden, hükümetlerin yapacakları farklı enflasyon/işsizlik oranları tercihlerinin, ülkeler arasında fiyat farklılığına yol açabileceği düşüncesidir. Bu durum, dış ödeme dengesizliklerinin büyümesine yol açabilmektedir. Oysa parasal birlikte üyelerin dış ödeme bilançolarında dengenin sağlanması çok büyük önem taşımaktadır Çünkü döviz kurları, bir daha geriye dönülemeyecek biçimde sabitleştirildiği için, devalüasyon/revalüasyon yoluyla dış dengeyi sağlama olanağı bulunmamaktadır (Richardson, 1980: 86-90).

Ülkelerin phillips eğrileri üzerinde aynı orandaki enflasyon/işsizlik tercih etmeleri halinde bile, fiyat farklılığının doğmayacağını ve nisbi fiyat farklılığı ile ilişkili dış ödeme dengesizliğinin ortaya çıkmayacağını iddia etmek kolay değildir. Çünkü ülkelerde ekonomik büyümenin verimliliği, birbirinden genellikle farklıdır. Bu durum, iki ülke arasındaki fiyat farklılığının giderilmesi bakımından, verimlilik oranının nisbeten düşük olduğu ülkede, maliyetlerin düşürülmesini gerektirmektedir. Ancak parasal birleşme sonucunda, ülkelerin işgücü piyasaları da taşıdıkları bazı özellikler itibariyle birbirine benzemeye başlamışsa ve özellikle nominal ücret artışları, sendikaların baskıları doğrultusunda aynı düzeyde tutulmaktaysa, ekonomik büyümenin verimliliğinin daha düşük olduğu ülkenin dış rekabet gücünün zayıflayacağı ve bu nedenle dış ödeme dengesinin açık vereceği görüşüne varılabilir (De Grauwe, 1994: 17-18).

2.4. İşgücü Piyasalarında Kurumsal Örgütlenme Farklılıkları

İşgücü piyasalarındaki örgütlenmenin yapısal farklılığına ve farklılıkların etkilerine yönelik bakış açısı Bruno ve Sachs (1985) tarafından geliştirilmiştir. Avrupa ülkelerinin bir bölümünde, örneğin; Almanya'da işgücü piyasalarında sendikalar, merkezden dayanışmalı bir örgütlenme yapısına sahiptir. Oysa başka ülkelerde, örneğin; İngiltere'de sendikalar, dağınık bir yapıdadır ve bu nedenle

DİLEK ÖZBEK

aralarındaki dayanışma zayıftır. Sendikalaşmadaki yapısal farklılıklar, ülkelerde aynı ya da benzer ekonomik sorunlar yaşansa bile, ülkeler arasında ücret ve fiyat farklılıklarının oluşmasında rol oynayabilmektedir (De Grauwe, 1994: 21).

Merkezi dayanışmanın ağırlık taşıdığı sendikalar, toplam hasıladaki daralmayla ilişkili şok gelişmeler karşısında, reel ücretlerde meydana gelen kaybın, nominal artışlarla giderilemeyeceği bilincine çok daha kolay bir biçimde varmaktadır. Bu bilinç, ücretlerin gerekmediği koşullarda yükseltmesiyle ilişkili olarak frenleyici rol oynamaktadır. Oysa diğer ülkelerdeki sendikalar arasındaki dayanışma, zayıftır. Her sendika temsil ettiği grubun talepleri doğrultusunda hareket etmekte ve bu grubun, işgücü piyasasının düşük bir yüzdesini oluşturduğu gerekçesiyle, nominal ücret artışlarının, genel fiyat seviyesi üzerinden önemli bir baskı doğurmayacağı düşüncesiyle tutumunu belirlemektedir. Farklı grupları temsil etme aşamasında birbirlerinden ayrı hareket eden bu sendikalar, sonunda isteklerini kabul ettirmek suretiyle nominal ücretlerde yükseliş sağlarlar (De Grauwe, 1994: 21-24). Oysa ülkeler arasındaki ücret farklılıkları, fiyat farklılıklarının doğmasında bir etkidir. Bu durum, döviz kurlarının değişmediği koşulda, ülkelerde dış ödeme dengesizliklerinin yaygınlaşmasına yol açabilmektedir. Diğer yandan McDonald ve Solow modeli (1981) uyarınca ulusal emek piyasalarıyla ilişkili olarak kurumsal farklılıkların süreceği söylenebilir (McDonald, Solow, 1981: 89-90). Bu durum, farklı ücret ve istihdam koşullarının varlığına neden olabilmekte ve döviz kuru değişimlerinden yararlanma olanağının bulunmadığı koşulda, ülkelerde ciddi boyutlarda iç ve dış denge problemlerinin yaşanmasına yol açabilmektedir.

2.5. Ekonomik Büyüme Oranlarındaki Farklılık

Ülkeler arasındaki ekonomik büyüme oranlarının farklılığı, parasal birliğin etkinliğinin azalmasına yol açar. Örneğin; A ülkesinde GSYİH'nın yılda yüzde 5 ve B ülkesi GSYİH'nın yüzde 3 oranda arttığı koşulda, her iki ülkenin de ithal ettiği malların, birim gelir esnekliğine sahip olduğu varsayımından yola çıkılırsa, bu gelişme ile A ülkesinde dış ödeme denge açığı oluşacağı sonucuna varılabilir. Çünkü A ülkesinin ithalatı, ihracatından (iki ülkeli modelde B ülkesinin ithalatı) daha yüksek oranda artacaktır (Romer, 1986: 92).

Yukarıda açıklanan koşullarda oluşan A ülkesi dış ödeme açığının giderilmesiyle ilişkili olarak A ülkesi yönünden iki seçenek değerlendirilebilir: Birinci yol, A ulusal parasının, B ulusal parası karşısındaki değerinin düşürülmesidir. Ancak, birlik çerçevesinde farklı döviz kurları işleyişinden yararlanmak mümkün değildir. O halde A ülkesi için tek seçenek: nisbi fiyat farklılığı yaratmak suretiyle, B ülkesi karşısında dış rekabet gücünü arttırmaktır. Bu durum, benimsenecek deflasyonist politikalar doğrultusunda ekonomik büyüme hızının düşünülmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla, parasal birlikten kaynaklanan maliyet artışına, daha yüksek ekonomik büyüme hızına sahip olan A ülkesi katlanmak zorundadır (Romer,

1986: 93-94).

Konuya benzer bir açıdan yaklaşan Krugman'a (1989) göre; yüksek hızla büyüyen ekonomiler, genellikle yeni ürünler yaratan veya alışlagelmiş mallara yeni nitelikler katarak mal kalitesini yükselten ülkelerdir. Ekonomik büyüme sürecinin bir uzantısı olarak bu ülkelerde, ihraç mallarının gelir esnekliği, ekonomik büyüme hızının nisbeten yavaş olduğu ülkelere göre daha yüksektir. Daha da önemle vurgulanması gereken nokta: Hızla büyüyen bu ülkelerin ihraç mallarının gelir esnekliği, ithal mallarının gelir esnekliğinden daha yüksektir. Dolayısıyla bu ülkeler açısından dış ödeme açıklarının ortaya çıkma olasılığı, diğerlerine göre çok daha fazladır. Bu anlamda; ulusal paralarının dış değerinin düşürülmesi uygundur. Ancak kurulan parasal birlik, bu operasyonun yapılmasını engellemekte ve hızla büyüyen ülkelerin, parasal birliğin maliyetlerine daha yüksek oranda katlanmasına yol açmaktadır (De Grauwe, 1994: 35).

Ekonomik büyüme hızının daha yüksek olduğu ülkelerin, parasal birlik maliyetlerinden daha büyük pay alacaklarına yönelik bakış açısı, teoriye sermaye hareketlerinin de katılmasıyla farklı bir ivme kazanmaktadır. Şöyle ki; iki ülkenin karşılaştırmaya konu oluşturduğu durumda, daha yüksek ekonomik büyüme hızına sahip olan ülkede sermayenin verimliliğinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Özellikle döviz kurunun da değişmediği göz önünde bulundurulursa, hızla büyüyen ülkeye yönelik sermaye girişinin artacağı düşünülebilir. Bu durumda cari işlem denge açıklarının, sermaye hesabındaki hareketler nedeniyle telafi edilmesi olasılığı bulunmaktadır. Dolayısıyla bu anlatılanlar çerçevesinde, parasal birliğe katılan yüksek büyüme hızına sahip olan ülkenin, bu hızını mutlak bir biçimde düşürmek zorunda kalacağını söylemek mümkün değildir (Grauwe, 1994: 35-36).

2.6. Mali Sistem Farklılıkları ve Emisyon Kazançları Sorunu

Ülkelerin birbirlerinden farklı olmalarında rol oynayan etmenlerden bir başkası, mali sistemlerinin birbirlerinden değişik olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle bütçe açıklarının giderilmesinde hükümetler, farklı kaynak birleşimlerinden yararlanmaktadır. Oysa parasal birlik çerçevesinde mali sistem farklılıklarının giderilmesi, ülkelerde enflasyon oranları farklılığının yaratılmasını önlemek açısından büyük önem taşımaktadır. Aynı paralelde, mali sistem farklılıklarının giderilmesi, nisbi fiyat farklılığının dolaylı olarak yol açacağı dış ödeme dengesizliklerinin oluşumunun engellenmesi bakımından da önemlidir.

Optimal mali finansman teorisine göre: Bütçe açıklarının karşılanması konusundaki rasyonel bakış açısı, vergilerin yükseltilmesi sonucunda arttırılan gelirlerin marjinal maliyeti ile enflasyonist politikaların uygulanması sonucunda elde edilecek senyoraj kazançlarının marjinal maliyetlerinin karşılaştırılmasına dayanmaktadır. Özellikle vergi sisteminin yeterince etkin olmadığı ülkelerde hükümetler, enflasyonist politikalarla yeni bir tutum sergilemekte ve kamu

DİLEK ÖZBEK

harcamalarını, vergi tahsilatı yerine enflasyon yaratarak finanse etme yoluna gitmektedir. Çünkü bu koşulda enflasyon yaratarak gelir sağlamak, hükümetin rasyonel bakışı açısından daha düşük maliyetli bir yol olmaktadır ve bu nedenle tercih edilmektedir (De Grauwe, 1994: 26-27).

Daha düşük enflasyon oranlarının bulunduğu ülkelerle birleşen enflasyondan yana tercih yapmış ülkeler, bütçe açıklarını karşılamak konusunda vergi oranlarının artırılmasına razı olmak zorundadırlar. Bu zorunlu seçim, söz konusu ülkeler yönünden bir refah kaybıdır (Roubini, Sachs, 1989: 71-72).

Dornbusch (1987), yukarıda açıklanan teorik yaklaşımı, AB yönünden değerlendirmektedir. Parasal birliğin kapsadığı coğrafi alanın kuzey kısmında yer alan ülkelerdeki enflasyon oranları, güneyde yer alan ülkelere düşüktür. Dolayısıyla güneydeki ülkeler, bütçe açıklarını karşılamak konusunda vergi oranlarını yükseltmek zorunda kalmakta ve kaynak temini açısından daha yüksek maliyetli bir yolu seçmektedirler. Kaldı ki; bu ülkelerin senyoraaj gelirleri, enflasyon oranlarının Birlik tarafından kabul edilmiş marjlar çerçevesinde düzenlenmesi ilkesiyle bağlantılı olarak 1980'li yılların ortalarından itibaren büyük ölçüde düşürülmüş bulunmaktadır (De Grauwe, 1994: 27-28).

3. Maastricht Antlaşması ve Amaçları

1 Kasım 1993 tarihli Maastricht Antlaşması, Avrupa Para Birliği'nin aşamalarını, bu süreçte izlenecek ekonomik ve mali politikalar ile bu uygulamaların gerektirdiği değişiklikleri ayrıntılı olarak düzenlemiştir. Temelde üye ülkelerarasında sıkı bir işbirliğinin gerçekleştirilmesine yönelik olarak parasal birliğe üç aşamada ulaşılması hedeflenmiştir.

Birinci aşama, 1 Temmuz 1990 tarihinde başlamış ve 31 Aralık 1993'te sona ermiştir. Bu sırada üyelerin ekonomik ve mali politikalarında uyumlaştırma sağlanması hedefi öne çıkmış ve sermaye hareketlerinde tam serbestliğin sağlanmasına yönelik uygulamalar ağırlık kazanmıştır.

İkinci aşamaya 1.1.1994 tarihinde geçilmiştir. Bu dönemde Avrupa Para Enstitüsü'nün kurulması ve parasal birliğin büyük ölçüde tamamlanması sonucunda bu kurumun, Avrupa Merkez Bankasına dönüşerek, özerk bir yapı oluşturmak suretiyle Birlik para politikasını yönlendirmesi ön görülmüştür. Ayrıca, bu aşamanın başlangıcından itibaren kamu açıklarının merkez bankalarınca finanse edilmesi alışkanlığının terk edilmesine önem verilmiş ve üyelerin para politikaları, daha ciddi bir bakış altında takibe alınmıştır (McCallum, 1996: 239).

15 Kasım 1995 tarihinde gerçekleştirilen Madrid Doruk toplantısında, Ekonomik ve Parasal Birliğin üçüncü aşamasına en geç 1.1.1999 tarihinde geçilmesi öngörülmüştür. Bu tarihten itibaren tek para birimi (EURO), uygulamasına geçilmesi, EURO'ya ilişkin dönüşüm kurlarının kesinlik kazanacak şekilde sabitleştirilmesi, Avrupa Merkez Bankası'nın Birlik para politikası izlemesi ve para

AVRUPA PARA BİRLİĞİ

piyasaları ile döviz işlemlerini EURO cinsinden yürütmesi söz konusudur. EURO not ve madeni paraların en geç 1.1.2002 tarihinde tedavüle çıkarılması planlanmakta ve 2002 Temmuz'undan itibaren, yasal yünden ulusal paralar yerine EURO kullanılması düşünülmektedir. Bu planların gerçekleşmesi durumunda, tamamlanmış parasal birlik projesi yaşama geçirilmiş olacak ve gerçekleştirilen ekonomik bütünleşme paralelinde, AB temel hedefleri arasında ki siyasi bütünleşmeye katkı sağlayacaktır (McCallum, 1996: 240).

4. Parasal Birliğin Son Aşamasına Geçiş Kriterleri ve Uyum Sağlamaya Yönelik Değerlendirmeler

Ekonomik ve Parasal Birliğin son aşamasına geçiş sırasında, üye ülkeler arasındaki ekonomik farklılıkların giderilmesine yönelik bazı kriterler tesbit edilmiş ve bu kriterlere uyulmaması durumunda uygulanacak yaptırımlar konusunda görüş birliği sağlanmıştır (DTM, 1998: 3-5).

Bu kriterler: enflasyon, uzun vadeli faiz oranları, kamu borçları ve bütçe açığı ile döviz kurlarıyla ilişkili bazı saptamalara dayanmaktadır.

AB hükümet ve devlet başkanlarının 2-3 Mayıs 1998 tarihinde gerçekleştirdikleri doruk toplantıları uyarınca, tek para uygulamasına ilk etapta katılacak ülkeler tesbit edilmiştir. Bu tesbitin yapılmasında, üye ülkelerin Maastricht kriterlerine uyum açısından aldıkları mesafe dikkate alınmıştır. AB komisyonu ile Avrupa Para Enstitüsü'nün hazırladıkları "Yakınlaşma Rapor"larında (Convergence Report), Almanya, Belçika, İspanya, Fransa, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Avusturya, Portekiz ve Finlandiya'dan oluşan onbir üye ülkenin, 1999 yılında başlayacak parasal birliğin son aşamasına geçebileceği görüşü hakimiyet kazanmıştır (DTM, 1998: 10).

Avrupa Komisyonu, Maastricht Anlaşması ile üçüncü aşamaya geçiş için belirlenmiş olan kriterlere son şeklini vererek referans alınacak değerleri aşağıda yer aldığı biçimde belirlemiştir (DTM, 1998: 10-11):

- Enflasyon: Üye ülkelerin sahip olacakları en yüksek enflasyon oranı, 1998 Ocak ayı itibarıyla en düşük enflasyon oranına sahip üç üye ülkenin enflasyon oranlarının aritmetik ortalamasının yüzde 1,5 puan üstü ile sınırlandırılmıştır.

En düşük enflasyona sahip üye ülkeler: Fransa: yüzde 1,2, İrlanda: yüzde 1,2, Avusturya: yüzde 1,1 olmak üzere aritmetik ortalama: yüzde 1,2'dir.

Bu durumda referans değer = $\%1,2 + \%1,5 = \%2,7$ olarak tesbit edilmiştir.

- Uzun dönem faiz oranları ile ilişkili olarak: Üye ülkelerin uygulayacağı en yüksek faiz oranları, enflasyon konusunda en yüksek performansı yakalayan ülkelerdeki son bir yıl içinde uygulanan uzun vadeli faiz oranlarının aritmetik ortalamasının en çok yüzde 2 puan üzerinde olabilecektir. Bu konuda, üye ülkelerde on yıl vadeli hazine bonolarına uygulanan faiz oranları referans alınmış ve bu oran yüzde 7,8 olarak belirlenmiştir.

DİLEK ÖZBEK

- Kamu borçları ve bütçe açığı konusunda, daha önce kamu borçlarının GSYİH'ya oranının yüzde 60'ın üstünde olmaması ve bütçe açıklarının GSYİH'ya oranının yüzde 3'ü geçmemesi biçiminde belirlenmiş olan kriterlerle ilişkili olarak komisyon kararlarının daha belirleyici rol oynaması uygun görülmüştür.

- Döviz kurlarına yönelik olarak; son iki yıl içinde Avrupa döviz kuru mekanizmasında belirlenmiş olan \pm %15 oranındaki geniş dalgalanma marjı ötesinde, ülke parasının devalüe edilmemiş olması koşulu öne sürülmüştür.

Ekonomik ve parasal Birliğin son aşamasına geçiş sırasında üye ülkelerin Maastricht kriterlerine yaklaşım göstergeleri aşağıda yer almaktadır. Tablo-2'nin incelenmesinden de görülebileceği gibi; tüketici fiyat enflasyonu açısından 1996, 1997 ve 1998 yıllarıyla ilişkili referans değerlere uyma konusunda Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika, İsveç, Avusturya, Danimarka, Finlandiya, İrlanda ve Lüksemburg başarılı olmuşlardır. İtalya, İspanya ve Portekiz'e ait değerler, referans değerlere ulaşmaya yönelik başarıyı sergilemekle birlikte, enflasyonla ilişkili olarak parasal birliğe uyum sağlama konusunda karşılaşmış oldukları maliyetleri açıklama özelliğine sahip değildir.

Bütçe açıklarının GSYİH'ya oranı göz önüne alındığında, 1996 yılından, 1998 yılına uzanan süre içerisinde hükümetlerin bütçe açıklarını, referans değere göre ayarlama konusunda başarılı oldukları düşünülmektedir. 1996 yılında sadece Hollanda, İrlanda ve Lüksemburg referans değere uyum sağlayan koşullara sahipken 1997'de sadece Yunanistan bu değere ulaşamamış, 1998'de ise bütün ülkeler kamu açıklarını referans değer altında dizginleyebilmişlerdir. Enflasyon oranlarının düşük tutulması hedefine yönelik olarak senyoraaj gelirlerinin de azaltılmış olduğu göz önünde bulundurulursa, ülkelerin genelde sıkı para ve fiskal politikalara ağırlık verdiği düşünülebilir.

Maastricht kriterlerine yaklaşım göstergeleri altında en olumsuz görünüm: Kamu borçlarının, GSYİH'ya oranlarının incelenmesi sırasında ortaya çıkmaktadır. Tablo - 2'den de görülebileceği gibi Lüksemburg ile İngiltere dışında kalan ülkelerin hiçbiri, yüzde 60 oranıyla sınırlandırılmış referans değere ulaşamamıştır. Özellikle İtalya, Belçika ve Yunanistan'da, kamu borçlarının GSYİH içindeki payı, diğer ülkelerin çok üzerindedir. Bu durum, söz konusu ülkelerin bütçe açıklarının büyük ölçüde kısa ve uzun vadeli borçlar ile karşılandığını ortaya koymaktadır. Maastricht Anlaşmasının düzenlendiği başlangıç tarihinden bu yana, beş yıl geçmiş bulunmaktadır. Bilindiği gibi bu anlaşmanın amacı, AB üyeleri arasındaki ekonomik ve mali politikaların uyumlaştırılmasını sağlamak ve en geç 1.1.1999 tarihi itibarıyla, üye ülkeler arasındaki ödemelere yönelik düzenlemeleri, tamamlanmış parasal birlik anlayışı çerçevesinde örgütlemektedir. 15 - 16 haziran 1998, Cardiff Doruk Toplantısında hazırlanan "yakınlaşma raporunda", daha önce de belirtilmiş olduğu gibi, onbir ülkenin, Parasal Birliğin son aşamasına geçebileceği görüşü yer almaktadır. Bu durum, parasal birleşme ile ilgili güne yönelik hedeflerin, büyük ölçüde gerçekleştirilmiş olduğu düşüncesini piyasaları

AVRUPA PARA BİRLİĞİ

Tablo 2: Avrupa Birliği Maastricht Kriterlerine Yaklaşım Göstergeleri

	Tüketici Fiyat Enflasyonu		Genel hükümet dengesi/GSYİH		Gayri Safi Hükümet Borçları/GSYİH		Uzun Vadeli Faiz Oranları Şubat 1997 - Ocak 1998
	1996	1997	1998	1996	1997	1998	
Almanya	1.5	1.8	1.6	-3.4	-2.7	-2.7	5.6
Fransa	2.0	1.2	1.4	-4.1	-3.0	-3.0	5.5
İtalya	3.9	1.7	1.8	-6.7	-2.7	-2.5	6.7
İngiltere	2.9	2.8	2.9	-4.8	-1.6	-3.0	7.0
İspanya	3.5	2.0	2.1	-4.4	-2.6	-2.2	6.3
Hollanda	2.1	2.2	2.0	-2.3	-1.4	-1.7	5.5
Belçika	2.1	1.6	1.7	-3.2	-2.1	-1.7	5.7
İsveç	0.8	0.9	2.0	-3.5	-0.4	1.3	6.5
Avusturya	1.9	1.3	1.4	-4.0	-2.5	-2.5	5.6
Danimarka	2.1	2.2	2.6	-0.9	0.4	1.2	5.6
Finlandiya	0.6	2.2	2.3	-3.1	-0.9	0.5	5.5
Yunanistan	8.2	5.4	5.0	-7.6	-4.0	-2.4	9.8
Portekiz	3.1	2.2	2.1	-3.3	-2.5	-2.5	6.2
İrlanda	1.7	1.4	2.2	-0.4	0.9	0.5	6.7
Lüksemburg	1.4	1.5	1.2	2.5	1.7	0.6	5.6
AB Toplamı	2.5	1.9	2.0	-4.3	-2.3	-2.0	6.1
Referans Değer	2.4	2.6	2.8	-3.0	-3.0	-3.0	7.8

Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı, 1988, S. 304.

kuvvetlendirebilmektedir. Ancak sonuçtaki gelişmeler, bu şekilde yorumlanabilse de, daha spesifik kapsamda çeşitli sorular aklımıza takılmaktadır. Örneğin; Maastricht Anlaşma'sının kabul edildiği sırada, üyelerin ekonomik durumları, bugünkü durumdan hangi açıdan, ne ölçüde farklıydı? Veya; o günden bugüne, neyi, nasıl değiştirdiler? Ya da; hangi ülke, hangi açıdan daha farklıydı ve hangi zorluklara göğüs gererek, bugüne gelebildi? Gibi...

Çalışmamızın kapsamı ve niteliği, yukarıdaki sorulara ayrıntılı yanıt aranmasında sınırlayıcı rol oynamakla birlikte, Tablo-3'te yer alan AB örnek ülke ekonomileriyle ilişkili temel ekonomik göstergelere dayanarak bazı yorumlarda bulunmak mümkündür. Tabloda yer alan örnek ülkelerin seçimi konusunda bazı noktalar, belirleyici rol oynamaktadır. Örneğin; Almanya, Avrupa ülkeleri içinde, ekonomik açıdan daha büyük iddialar taşıma özelliğine sahiptir. Öte yandan 1 Temmuz 1990 tarihinde, Batı ve Doğu Alman Para Birliği kurulmuş ve bu gelişmelerden Almanya, artan enflasyon ile işsizlik ve ekonomik büyümedeki verimliliğin düşmesi konusunda olumsuz yönde etkilenmiştir. Fransa, 1990'lı yılların başlarında yaygınlaşan ekonomik durgunluktan büyük ölçüde etkilenmiştir. Almanya'nın benimsediği sıkı para politikası ve yüksek faiz politikasına karşılık Fransa'da faiz oranlarının düşürülerek, ekonomiye canlılık kazandırılması amaçlanmıştır. Bu durum, farklı para politikalarının benimsenmesini gerektirmiş, Fransız frangı aleyhine gelişen spekülasyon, Frankın dış piyasalarda değer kaybına yol açtığı gibi, Avrupa Döviz Kuru Mekanizmasına yansyarak, 2 Ağustos 1993 tarihinde pariteler arasındaki dalgalanma marjının, * yüzde 15'e yükselmesine yol açmıştır (FRD, 1997: 88-89).

İngiltere'nin 1990'lı yılların başında yaşadığı ekonomik sorunlar, Fransa'ya benzer niteliktedir. Bu nedenle Bundesbank üzerinde baskı kurarak Almanya'da faiz oranlarının düşürülmesinden yana politikalar izlenmiş ve Sterlinin, Alman markına karşı değer kaybedeceği görüşü, spekülasyonu arttırmıştır. İngiltere 1992 Eylül'ünde Avrupa döviz kuru işleyişinden ayrılmış ve bu gelişmeden bir yıl sonra ulusal parası, döviz piyasalarında büyük ölçüde değer kaybetmiştir (FRD, 1997: 90-93). Ancak burada, İngiltere'nin örnek ülke olarak seçilmesindeki neden farklıdır. İngiltere, Avrupa Para Sistemi'nin kurulduğu günden itibaren, diğer ülkelere göre daha temkinli davranmayı tercih etmiştir. Nitekim günümüzde de Maastricht Anlaşması Referans Kriterlerine büyük ölçüde uyum sağlamış olmasına rağmen parasal birliğe katılım tarihini ertelemektedir.

Tablo 3: Avrupa Birliği Örnekle Ekonomilerinde Temel Ekonomik Göstergeler
(Yıllık yüzde değişim)

Yıllar	ALMANYA			FRANSA			İNGİLTERE			İTALYA			YUNANİSTAN		
	1993 - 95 Ortalama	1996	1997	1993 - 95 Ortalama	1996	1997	1993 - 95 Ortalama	1996	1997	1993 - 95 Ortalama	1996	1997	1993 - 95 Ortalama	1996	1997
GSYİH	2.7	1.3	2.2	2.7	1.6	2.3	3.0	2.2	3.4	3.9	0.7	1.5	0.6	1.7	1.8
Enflasyon	3.0	1.5	1.8	1.9	2.0	1.2	2.7	2.9	2.8	4.6	3.9	1.7		8.2	5.4
Kamulaşmaları/GSYİH	-3.0	-3.4	-2.7	-5.3	-4.1	-3.0	-6.8	-4.8	-1.6	-8.8	-6.7	-2.7	-11.3	-7.6	-4.0
Gayri safi hükümet borçları / GSYİH	55.2	60.4	-2.7	56.3	55.4	57.7	56.8	53.8	54.5	122.7	124.0	121.6	110.2	111.7	108.7
İşsizlik	9.3	10.4	11.5	11.8	12.4	12.5	9.2	7.3	5.5	11.1	12.1	12.3	10.5	10.3	10.3
Uzun dönem faiz oranları yıllık %	6.5	5.1	4.6	7.3	6.4	5.6	8.1	8.1	7.1	11.4	9.5	6.4			
Kaç dönem faiz oranları yıllık %	5.8	3.3	3.2	6.9	3.7	3.2	6.0	6.6	7.2	9.7	8.8	6.9			
Dış ticaret dengesi	0.1	2.2	3.7	1.2	2.4	4.3	2.7	-1.6	-1.2	0.6	-2.2	-5.5			

Kaynak : OECD, OCDE, 1998 Main Economic Indicators, çeşitli verilerden derlenmiştir.

İtalya'nın seçilmesindeki neden, ulusal ekonomik sorunları ile bağlantılıdır. 1980'lerde hakim olan yüksek enflasyon oranları, dış rekabet gücünün azalmasına yol açmıştır. İtalyan lirketinin 1993'te devalüe edilmesinden sonra da, enflasyonla mücadelenin yeterince etkili olamadığı düşünülmektedir. Nitekim 1996 yılı ekonomik göstergeleri itibarıyla seçilmiş örnek ülkeler içinde İtalya, Yunanistan'ın bir başka köşeye koyulması koşuluyla, en yüksek enflasyon oranının bulunduğu ülke durumundadır. 1997'de bu oranın düştüğü görülmektedir. Ancak GSYİH artış hızının yavaşladığı, işsizlik oranlarının diğer ülkeler ölçütünün üzerinde olduğu, uzun ve kısa dönem faiz oranlarının diğerlerine oranla yüksek kaldığı ve kamu borçlarının aşırı sayılabilecek ölçüde büyük paya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu sayılan olumsuzluklar ötesinde, İtalyan dış ödeme dengesi üzerinde, açık baskısının yoğun olduğu düşünülmektedir. İtalyan lirketinin dış değerinin 1993'te düşürülmesinden sonra, dış rekabet gücünün bir ölçüde artırılması sağlanmışsa da, bu olumluluk, enflasyon baskısı altında geçici nitelik taşımıştır. Nitekim Tablo-3'ün incelenmesiyle görülebileceği gibi, İtalyan dış ödeme denge açıkları, büyüme eğilimindedir. Ekonomideki durgunluk ve yüksek oranlı işsizliğin enflasyonda aşırı oranda yükselmeye yol açmadan aşılması ve bu arada ihracatı arttırmaya yönelik üretimin gerçekleştirilmesi amacıyla, otomobil alımlarında geçici vergi teşvikinin sağlanması ile ihracattaki hızlı büyüme desteği yeniden canlandırılmıştır. Ancak bu girişimlere rağmen ithalattaki artış oranlarındaki yükselme, lirket üzerinde baskı oluşturabilecek niteliktedir. Bu durum, döviz kurlarının sabitleştirilmesi koşulunda İtalya'nın dış ödeme denge sorunları yaşamasına yol açacak özellikleri barındırmaktadır.

Son olarak Yunanistan, başlangıçtan itibaren parasal sistem ve birlik ilişkilerine seyirci gözüyle bakmayı tercih eden bir ülke olma özelliğindedir. Ele alınan ülkeler içinde, ekonomik göstergelerin olumsuz yanlarının en ağır bastığı ülke olması nedeniyle dikkatleri üzerine çekmektedir. Bu anlamda Yunanistan, önümüzdeki yıllarda izleyeceği ekonomik ve mali politikalarla, ekonomik ve parasal birliğe fiilen katılmak ya da katılmamak arasındaki bocalama döneminde, karşılaştığı sorunlar, başlattığı hamleler ve ulaştığı sonuçlar açısından gelişmeleri daha uzaktan izlemekte olan Türkiye yönünden de iyi bir deneyim oluşturacağı kanaatini uyandırmaktadır.

AVRUPA PARA BİRLİĞİ

Sonuç

Yaklaşık yirmi yıldır sürmekte olan Avrupa Parasal Birliği işbirliği girişimleri, belirli dönemlerde geçirmiş olduğu sarsıntılara ve zaman zaman sistem ile üyeler arasında meydana gelen çözümlere rağmen varlığını sürdürebilmiştir. Bu gelişmenin ötesinde, tam parasal birlik oluşturma hedefine oldukça yaklaşmıştır.

Avrupa - içi ödemelerin, 1979 yılında "Avrupa Para Sistemi" kapsamında düzenlendiği ve 1990'ların başından itibaren parasal ilişkilerin birlik çerçevesinde örgütlendirildiği göz önüne alınırsa, parasal bütünleşme sürecinin, yirmi yılı aşan bir süreye yayılmış bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, Doğu ve Batı Alman Para Birliği'nde ortaya çıkan "şok terapi" etkisi yerine, gerekli ayarlamaların, daha sağlıklı bir yapıda ve ılımlı bir gidiş seyrinde yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Avrupa Para Birliği'nin belirli aşamaları geride bırakmak suretiyle daha ağır bir tempoda oluşturulmasının, Birlik üyeleri açısından daha uygun olduğu düşünülmektedir. Çünkü bu süre, Birliğe yönelik inançsızlığın, inanca dönüşebileceği ölçüde somut gelişmelere örnek oluşturabilecek uzunluktaki dönemi kapsamaktadır.

Ortak para birliğine geçişin zaman alması, doğal bir sonuç olarak nitelendirilebilir. Çünkü parasal birlik, üyelerine, çıkarlar sağlama ötesinde büyük maliyetler yüklemektedir. Genel anlamda bu maliyetler, üyelerin makro ekonomik hedeflere yönelik olarak bağımsız para ve döviz kuru politikası izlemelerini engellemektedir. Bu geniş kapsamlı maliyet koşullarının uzantısında, ekonomik alandaki bir çok ayrıntı, bu yüksek maliyetleri yansıtmaya özelliğine sahip olabilmektedir.

Parasal birliğe geçiş, her üye yönünden birlik maliyetlerine katlanmayı gerektirmekteyse de, bu maliyetlerin üyeler arasındaki dağılımının eşit olacağı söylemek mümkün değildir. Çünkü ülkelerin ekonomik koşulları, birbirinden farklıdır. Bu farklılık, maliyet dağılımıyla ilişkili olarak, üyeler arasında dengesizlik yaratma eğilimindedir.

Parasal birliğe katılan ülkelerin ekonomik koşullarının farklılığı ötesinde/doğrultusunda, makro ekonomik hedefleri de farklıdır. Farklı ekonomik tercihler ve farklı ekonomik uygulamalar, para birliğinin gerçekleşmesinde engelleyici rol oynayabildiği gibi, birlik uğruna ekonomik hedeflerinden ödün veren ülkeler açısından, maliyet yükselten bir faktördür. Öte yandan ülkelerin

DİLEK ÖZBEK

ekonomik koşulları uyumlaştırılırsa, hatta aynı makro hedeflerde birleşmeleri sağlansa da, parasal birliğin başarısının mutlak olacağını söylemek mümkün değildir. Çünkü üretimle bağlantılı asimetrik şokların, asimetrik etkileri söz konusu olabilir.

Çok çeşitli kriterler ötesinde, parasal birliğin gerçekleştirilmesi hedefine yönelik olarak ülkeler arasındaki nisbi fiyat farklılıklarının giderilmesi, iç ve dış dengenin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle üretim maliyetleri ve özellikle ücret düzeyi bu konuda önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla mal, hizmet ve faktör fiyatlarının belirlenmesinde rekabet koşulları daha belirleyici olmalıdır. Ayrıca işgücü mobilitesinin yükselmesi ile bu konuda daha olumlu etkiler sağlanacaktır.

Ülke bakışı altında karşılaşılan yüksek maliyetlere karşılık parasal birliğe katılma kararı, birlikten sağlanacak çıkarların yüksekliği ile dengelenebilmektedir. Birliğe katılma kararının verilmesinde, birlikten sağlanabilecek genel çıkarlar ötesinde, ülke ekonomisi ile ilişkili elde edilebilecek faydanın dikkate alınmasında yarar vardır. Katlanılan zahmetin, elde edilen ödülün büyük olmasının açıkça görüldüğü durumda, ülkenin bir süre beklemesi ve bu süreyi, gelecekte külfetten çok fayda sağlamaya olanak verecek biçimde ekonomik alandaki uyumsuzlukların giderilmesine yönelik olarak değerlendirilmesi uygundur.

Avrupa Parasal Birliği'ne yönelik somut atılımlar, geçmişte olduğu gibi, gelecekte de birlikle ilişkili bazı sorunlar yaşanmasına yol açacak nitelikte olsa da, geçmiş uygulamaların karine oluşturması durumunda, sonunda parasal birliğin tamamlanacağını göstermektedir. Bu durum, sadece üyeler yönünden değil, Birliğe henüz katılmamış bulunan, hatta Birlik üyeleriyle yoğun ekonomik ilişkileri bulunan ülkeler yönünden de büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle gelişmeleri göz önüne alarak, ekonomik ve mali politikalarını yeniden gözden geçirmeye başlamaları ve bu politikaları, Birlik üyelerinin koşullarına benzer bir biçimde yapılandırmalarında yarar bulunmaktadır.

Sonucu noktalama aşamasında, son bir vurguya yer verilebilir: Mundell, McKinnon ve Kenen öncülüğünden geliştirilen Optimum Para Sahası teorilerine göre parasala birlik maliyetlerinin belirlenmesinde en önemli rol oynayan faktör, ülkeler arasındaki nisbi fiyat farklılıkları ve bu farklılıkların ortaya çıkmasında etken olan etmenlerdir. Kuşkusuz bu fiyat farklılığının doğmasında en fazla rol alan üyeler, birlik maliyetlerine daha yüksek oranda katlanmak zorundadır.

AVRUPA PARA BİRLİĞİ

Kaynakça

- CROCKETT, Andrew (1991), "Monetary Integration in Europe" International Financial Policy, (Der. Frenkel A. J., Goldstein M) IMF s.756-91
- DE GRAUWE, Paul (1994), The Economics of Monetary Integration, Oxford University Press, Oxford.
- F.R.D., (1997), Exchange Rates, Capital Flows and Monetary Policy In a Changing World Economy, Proceedings of a Conference, September 14-15, 1995, (Der. Gruben C.W., Gould M. D., Zarazaga E. C.), Kluwer Academic Publishers, Dallas.
- HEYWOOD, John (1981), Foreign Exchange and the Corporate Treasurer, Adam and Charles Black, London.
- MCCALLUM, T. Benett (1996), International Monetary Economics, Oxford University Press, Oxford.
- MCDONALD, I ve SOLOW, R (1981), "Wage Bargaining and Employment" American Economic Review, 71.
- OECD, OCDE (1998), Main Economic Indicators.
- POLAK, J. Jacques (1994), Economic Theory and Financial Policy, Vol. II, Edward Elgar Publishing Com., Vermont.
- RICHARDSON J. David (1980), Understanding International Economics, Theory and Practice, Little, Brown and Company, Boston.
- ROMER, P. (1986), "Increasing Returns and Long – Term Growth" Journal of political Economy, June.s.89-102
- ROUBINI, N ve SACHS, J. (1989), "Government Spending and Budget Deficits in the Industrial Countries" Economic Policy II.s.67-93
- T.C., D.T.M., (1988), EURO ve Türkiye Üzerine Etkileri.
- T.C., MALİYE BAKANLIĞI, (1988), Ekonomik Rapor.